

А. Я. Цюприк

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2921-7778> – А. Я. Цюприк

tsarob@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлено розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що призводить до розробки нових засобів навчання, які дають змогу вдосконалити освітній процес, оскільки процеси діджиталізації та трансформації освіти впливають на стиль і методологію роботи соціальних працівників.

Обґрунтування методологічних передумов формування інтегральної компетентності соціального працівника в умовах цифрового суспільства вбачаємо у такому: поняття інтегральної компетентності фігурує у всіх освітньо-професійних програмах, однак його формулювання є коротким і доволі загальним, а далі наводяться переліки загальних та спеціальних компетентностей; загальні та спеціальні компетентності доцільно подавати не простим переліком за певними тематиками, а у єдиній системі: тоді цілком закономірно виявляться зайві положення чи брак потрібних позицій; побудова системи вимагає грамотного, науково обґрунтованого використання інтегративного підходу на основі теорії едукативної інтегративності, що забезпечить формування цілісної системи інтегральної компетентності соціального працівника; у систему інтегральної компетентності соціального працівника необхідно включити на достатньо високому рівні вимоги цифрової компетентності, виходячи з рамок цифрової компетентності; інтеграція загальних та спеціальних компетентностей повинна забезпечити конкретний і обґрунтований науково опис системи; інтегральна компетентність соціального працівника повинна бути наслідком грамотно проведеної інтеграції його загальних, спеціальних та цифрових компетенцій; застосування інтегративного підходу передбачає ключові поняття, структуру інтегральної компетентності, філософсько-методологічне обґрунтування кожної зі спеціальних, загальних та цифрових компетенцій саме для соціального працівника; важливою умовою є двосторонність процесу: інтегральна компетентність формується на основі переліку загальних, спеціальних та цифрових компетентностей, а з іншого боку ці окремі компетентності розглядаються як елементи системи, що дає змогу оптимізувати систему, доповнювати її та вилучати застарілі елементи.

Ключові слова: методологічні передумови, формування, інтегральна компетентність, загальні компетентності, спеціальні компетентності система, соціальний працівник, цифрове суспільство.

А. Ya. Tsiupryk

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

INTEGRAL COMPETENCE FORMATION OF A SOCIAL WORKER IN A DIGITAL SOCIETY

The article describes the information and communication technologies development, of new learning tools that allow improving the educational process. The education processes of digitalisation and transformation affect the style and methodology of social workers.

The methodological prerequisites substantiation for the integral competence formation of a social worker in a digital society are as follows: the integral competence concept appears in all educational and professional programs, but its wording is short and rather general, and then lists of general and special competencies are given; general and special competencies should be presented not as a simple list of specific topics, but in a single system: then it is quite natural to identify unnecessary provisions or lack of necessary ones. The construction of the system requires a competent, scientifically sound use of the integrative approach based on the educational integrology theory, which will ensure the holistic system formation of social worker integral competence; the system of integral competence of a social worker should include the digital competence requirements at a sufficiently high level, based on the digital competence framework. Integration of general and special competencies should provide a specific and scientifically sound system description and integrative approach to the development of the system. Social worker integral competence should be the competent integration result of his/her general, special and digital competencies. The application of the integrative

approach involves key concepts, the structure of integral competence, and philosophical and methodological justification of each of the special, general and digital competencies for a social worker. An important condition is a two-way process: on the one hand, the integral competence is formed because of a list of general, special and digital competencies, for a social worker and on the other hand, these individual competencies are considered as elements of the system, which allows optimising the system, supplementing it and removing outdated elements.

Keywords: methodological prerequisites, formation, integral competence, general competence, special competence system, social worker, digital society.

Постановка проблеми. В нашій країні, як і в усьому світі, освіта в галузі соціальної роботи повинна не тільки пасивно відображати суспільні процеси, а й активно шукати шляхи вирішення нових соціальних проблем. Сьогодні освіта в Україні розглядається не лише як важливий засіб задоволення професійних потреб, а й як духовна потреба. Метою є не лише зміцнення вітчизняних освітніх традицій і досвіду, а й підвищення інтелектуального потенціалу країни, вихід на світовий рівень, розвиток і утвердження демократичних засад, забезпечення державних і господарських інституцій висококваліфікованими фахівцями в умовах ринкових відносин.

Важливо й те, що ідея гуманізму, яка все більше проникає у світову громадянську свідомість, зобов'язує Україну вирішувати соціальні проблеми. Відповідно до цих вимог розробка теоретичних засад і практичних механізмів державного та громадського регулювання соціальних проблем стає пріоритетним напрямом соціальної політики, реалізувати який можуть лише високоосвічені фахівці.

Незважаючи на зростаюче значення нових інформаційних технологій у самостійній роботі, основним джерелом знань залишаються книги та періодичні видання; основним видом самостійної роботи з книгою є спеціалізоване читання, що є складною інтелектуальною діяльністю та формою опосередкованого письма. діяльність і форма активного опосередкованого вербального письма. Основною метою професійно орієнтованого читання є усвідомлення, засвоєння і подальше цілеспрямоване застосування накопиченого досвіду і знань, що сприяє довготривалій професійній самоосвіті, саморозвитку і самовдосконаленню. Однак соціальні працівники все частіше використовують інші джерела інформації, такі як дистанційне навчання, Інтернет, радіо, кіно, телебачення, інформаційні технології та інтерактивні технології.

Цифрова трансформація – це неминучий процес, що відбувається в усьому світі. Високі технології невпинно впроваджуються в життя сучасних людей. Під цифровою трансформацією розуміють процес оцифрування, який спрощує доступ до інформації. Термін "оцифрування" науковці трактують як спосіб перетворення всіх видів інформації в цифровий формат за допомогою цифрових

технологій. Оцифрування має значний вплив на життя людей і суспільств у сучасному 21 столітті. Система освіти є одним із суспільних інститутів, який зазнає впливу цієї інформації, що спричинило багато проблем і призвело до переосмислення освітнього порядку денного відповідно до нових функціональних умов.

У кожному закладі освіти функціонує психологічна служба, до складу якої входять соціальні педагоги та практичні психологи, яка покликана залучити соціальних педагогів до організації взаємодії з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу. Це і є завданням соціального педагога. Діяльність соціального педагога регламентується низкою нормативно-правових документів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки соціального працівника нині широко обговорюється в науковій літературі, однак «віддаючи належне науковій і практичній значущості праць українських фахівців, які займаються проблематикою професіоналізації соціальних працівників, зазначимо, що комплексний аналіз питань, окреслених у цій статті, відсутній. У доступних джерелах уявлення про види спеціалізації сформульовані непослідовно та фрагментарно, професіоналізація розглядається в контексті визначення перспектив професійної підготовки фахівців для соціальної сфери. Актуальність професійного навчання в Україні досі залишається дискусійним питанням. Спроби проаналізувати рівень професіоналізації показують, що він переважно відображається в аспектах практичних методів роботи, особливості роботи з різними категоріями клієнтів, сферами практики тощо» [4, с.150].

Соціальна робота «у кризовій соціально-економічній ситуації, в якій перебуває Україна, є необхідною та актуальною, оскільки значна частина населення користується послугами соціальних служб. Українське суспільство в умовах загостреної соціально-економічної кризи відчуває нагальну потребу у кваліфікованих фахівцях для повсякденного, вмілого та ефективного здійснення соціального захисту та опіки» [8, с.115].

Водночас, «професійний розвиток соціальних працівників є безперервним процесом. Він не обмежується періодом навчання, а триває протягом усієї професійної кар'єри; знань, отриманих в інституті 10 або 20 років тому,

недостатньо для професії. Соціальне середовище постійно змінюється, виникають нові проблеми та ситуації. Змінюються закони, розширюються доступні соціальні інструменти та методології. Усьому цьому потрібно вчитися, незалежно від віку чи посади» [7, с.162].

Проблемам підготовки соціального працівника присвячено низку праць, зокрема це Т. Надвинична [3], Г. Попович [4], І. Савельчук [5], Н. Тимошенко [7], З. Фалинська [8], Р. Чубук [11] та ін. Не менш актуальними є праці у галузі цифрової педагогіки, зокрема В. Биков та О. Буров [1], О. Власій [2], І. Сліпучіна [6], М. Лещенко [10] та ін.

Впровадження нових механізмів і засобів організації та здійснення підготовки соціальних працівників характеризується низкою суперечностей, зумовлених чинниками і тенденціями, що визначають напрями в рамках взаємодії тенденцій, передбачає розуміння методології соціальної педагогіки щодо всебічного вивчення та системного відображення всіх процесів і явищ.

Тенденції в підготовці соціальних працівників вказують на основні шляхи її становлення, розвитку та оновлення в сучасних умовах. Тому ми спробували виявити вплив тенденцій на характер розвитку підготовки соціальних працівників на етапі їх методологічного обґрунтування.

Мета статті – обґрунтувати методологічні передумови формування інтегральної компетентності соціального працівника в умовах цифрового суспільства.

Виклад основного матеріалу. Україна обрала шлях розвитку та реформування соціальної сфери, що базується на адаптації сфери та технологій соціальної роботи до сучасних змін, які реалізуються через діяльність соціальних працівників. Зміни, що відбуваються в суспільно-політичній, соціально-економічній, інформаційно-технологічній, соціологічній, педагогічній сферах, підвищили значення підготовки соціальних працівників, яка все ще перебуває на складному етапі свого розвитку і потребує оновлення та коригування своїх стратегічних і тактичних завдань з метою задоволення поточних і перспективних запитів суспільства.

По-перше, визначення емпіричного підґрунтя підготовки соціальних працівників та соціально-практичної освіти; по-друге, визначення теоретичного підґрунтя підготовки соціальних працівників та соціально-практичної освіти; по-третє, виявлення актуальних проблем підготовки соціальних працівників та суперечностей, що відображають об'єктивну специфіку соціальної роботи.

У кожній країні, в тому числі і в Україні, освіта в галузі соціальної роботи має ґрунтуватися на власній

концептуальній моделі. У процесі визначення моделі освіти в галузі соціальної роботи очевидно, що необхідно враховувати економічні та соціальні реформи. Соціальна робота, як професія, була визнана лише трохи більше десяти років тому, а система професійної підготовки соціальних працівників переживає складний період свого становлення. Визначення правильної стратегії у розвитку соціальної політики, конкретних сфер і напрямків соціальної роботи, системи підготовки кадрів у цій галузі, боротьба за утвердження і чистоту професії та недопущення її девальвації – питання, які сьогодні є життєво важливими для українців.

Для України теж характерні певні особливості процесу становлення професії соціального працівника. Офіційне визнання професії соціального працівника можна назвати юридичним оформленням того, що вже було накопичено практикою, теорією та історією в нашій країні. Новітня світова тенденція до рівного доступу до різноманітних послуг для всіх громадян спрямовує сучасну підготовку майбутніх соціальних працівників таким чином, щоб студенти були готові до створення доступного середовища.

Відповідно до критеріїв, визначених ЮНЕСКО, цифрові компетентності соціальних працівників можна диференціювати на такі рівні: початківець (епізодичне використання цифрових технологій у побуті та професійній діяльності); інтегратор (систематичне використання інтернет-сервісів у професії); експерт (самостійно розробляє та впроваджує цифровий контент).

Соціальним працівникам важко орієнтуватися в широкому спектрі інтернет-ресурсів та обирати потрібні. Ми вважаємо, що потрібно проводити тренінги, які б демонстрували соціальним працівникам можливості цифрових інструментів для їх професійного розвитку. Адже така форма навчання пов'язана з власне логікою навчального процесу, що є основоположною для компетентнісного підходу. Тренінгові технології є активною формою навчання.

У сучасних умовах дистанційні навчальні курси стали досить популярною формою самоосвіти педагогів. Дослідження показують, що соціальні працівники відкриті до навчання, мають бажання вдосконалювати свої цифрові навички та готові впроваджувати цифрові технології у свою професійну діяльність. Однак для цього потрібна відповідна пропозиція на ринку освітніх послуг. Зокрема впровадження навчального курсу «Використання інтернет-сервісів у роботі соціальних педагогів», можна розглядати як можливий шлях до професійного розвитку [2, с.198].

З наведеного вище обговорення можна припустити, що основними проблемами підготовки фахівців соціальної роботи у формуванні готовності до проектування доступного середовища є: структурна цілісність теоретичної та практичної соціальної роботи, функціональний зміст освіти, який гарантує соціальну активність, професійну компетентність, відповідальність та адекватну практичну компетенцію; взаємопов'язаність наукової, методологічної, спеціальної, психолого-педагогічної підготовки фахівців; формування стилю мислення, необхідного для професійного самовдосконалення та розвитку; управління якістю підготовки фахівців.

Таким чином, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призводить до розробки нових засобів навчання, які дають змогу вдосконалити освітній процес. Процес діджиталізації та трансформації освіти впливає на стиль і методологію роботи соціальних працівників. Важливим завданням соціальних педагогів є підготовка до цифрової реформи освітнього процесу, проектування індивідуальних освітніх траєкторій та організація педагогічного процесу партнерства учнів, вчителів і батьків.

Висновки. Методологічні передумови формування інтегральної компетентності соціального працівника в умовах цифрового суспільства вбачаємо у такому:

1. поняття інтегральної компетентності фігурує у всіх освітньо-професійних програмах, однак його формулювання є коротким і доволі загальним, а далі наводяться переліки загальних та спеціальних компетентностей;

2. загальні та спеціальні компетентності доцільно подавати не простим переліком за певними тематиками, а у єдиній системі: тоді цілком закономірно виявляться зайві положення чи брак потрібних позицій;

3. побудова системи вимагає грамотного, науково обгрунтованого використання інтегративного підходу на основі теорії едукативної інтегративності, що забезпечить формування цілісної системи інтегральної компетентності соціального працівника;

4. у систему інтегральної компетентності соціального працівника необхідно включити на достатньо високому рівні вимоги цифрової компетентності, виходячи з рамок цифрової компетентності;

5. інтеграція загальних та спеціальних компетентностей повинна забезпечити конкретний і обгрунтований науково опис системи: інтегральна компетентність соціального працівника повинна бути наслідком грамотно проведеної інтеграції його загальних, спеціальних та цифрових компетенцій;

6. застосування інтегративного підходу передбачає ключові поняття, структуру інтегральної компетентності, філософсько-методологічне обгрунтування кожної зі спеціальних, загальних та цифрових компетенцій саме для соціального працівника;

7. важливою умовою є двосторонність процесу: інтегральна компетентність формується на основі переліку загальних, спеціальних та цифрових компетентностей, а з іншого боку ці окремі компетентності розглядаються як елементи системи: це дає змогу оптимізувати систему, доповнювати її та вилучати застарілі елементи.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення принципів інтегральної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список літератури:

1. Биков В. Ю., Буров О. Ю. Цифрове навчальне середовище: нові технології та вимоги до здобувачів знань. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців, методологія, теорія, досвід, проблеми. 2020. Вип. 50. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. С. 11–22.

2. Власій О., Дудка О., Іваночко Н. Формування цифрової компетентності соціального педагога як шлях до професійного росту. Освітнологічний дискурс. 2021. № 2 (33). С. 185–201.

3. Надвинична Т. Підготовка ефективного соціального працівника сьогодні: виклики та реалії. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 2. С. 131–137.

4. Попович Г. М. Підготовка соціальних працівників: широкий профіль чи вузька спеціалізація? Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. 2005. № 8. С. 149–151.

5. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2016. Вип. 1. С. 120–124.

6. Сліпихіна І. А., Поліхун Н. І., Чернецький І. С. Педагогіка XXI століття: формування цифрової дидактики. Педагогічні науки : збірник. 2018. Вип. LXXXIII. Т. 1. С. 232.

7. Тимошенко Н. Є. Етапи професійного зростання соціальних працівників в системі неперервної освіти. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. № 4. С. 155–164.

8. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Львів, 2006. – 284 с.

9. Ситняківська С. М. Теорія і методика підготовки фахівців соціальної сфери на

білінгвальній основі в університетах. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019. 673 с.

10. Биков В., Лещенко М., Тимчук Л. Цифрова гуманістична педагогіка. Київ : ІТЗН НАПН України. 2017. 181 с.

11. Чубук, Р. В. Проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2014. Вип. 115. С. 256–259.

References:

1. Bykov V. Yu., Burov O. Yu. (2020). Tsyfrove navchalne sere dovyshe: novi tekhnologii ta vymohy do zdobuvachiv znan. [Digital learning environment: new technologies and requirements for knowledge seekers]. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv, metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. Vyp. 50. Vinnytsia : TOV «Druk plus», S. 11–22.

2. Vlasii O., Dudka O., Ivanochko N. (2021). Formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti sotsialnoho pedahoha yak shliakh do profesiinoho rostu. [Formation of digital competence of a social teacher as a way to professional growth]. Osvitolohichni dyskurs.. № 2 (33). S. 185–201.

3. Nadvynychna, T. (2017). Pidhotovka efektyvnoho sotsialnoho pratsivnyka sohodni: vyklyky ta realii. [Training an effective social worker today: challenges and realities]. Aktualni problemy pravoznavstva. Vyp. 2. S. 131–137.

4. Popovych H. M. (2005). Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv: shyrokyi profil chy vuzka spetsializatsiia? [Training of social workers: broad profile or narrow specialization?]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nats. un-tu.. № 8. S. 149–151.

5. Savelchuk I. B. (2016). Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv za suchasnykh umov: innovatsiini

tendentsii. [Training of social workers under modern conditions: innovative trends]. Visnyk Zhytomirskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Vyp. 1. S. 120–124.

6. Slipukhina I. A., Polikhun N. I., Chernetskyi I. S. (2018). Pedahohika XXI stolittia: formuvannia tsyfrovoy dydaktyky. [Pedagogy of the 21st century: formation of digital didactics]. Pedahohichni nauky : zbirnyk.. Vyp. LXXXIII. T. 1. S. 232.

7. Tymoshenko N. Ye. (2014). Etapy profesiinoho zrostantia sotsialnykh pratsivnykiv v systemi neperervnoi osvity. [Stages of professional growth of social workers in the system of continuous education]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. № 4. S. 155–164.

8. Falynska Z. Z. (2006). Praktychna pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Practical training of future social pedagogues in higher educational institutions]. : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoy osvity. – Lviv,. – 284 s.

9. Sytniakivska S. M. (2019). Teoriia i metodyka pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery na bilinhvalnii osnovi v universytetakh. [Theory and methodology of training of specialists in the social sphere on a bilingual basis in universities]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora pedahohichnykh nauk za spetsialnistiu 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoy osvity. Zhytomirskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, Zhytomir. 673 s.

10. Bykov V., Leshchenko, M. Tymchuk L. (2017). Tsyfrova humanistychna pedahohika. [Digital humanistic pedagogy]. Kyiv : IITZN NAPN Ukrainy. 181 s.

11. Chubuk, R. V. (2014). Problemy profesiinoy pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv u vyshchii shkoli. [Problems of professional training of future social workers in higher education]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Chernihiv,. – Vyp. 115. – S. 256–259.

© А. Я. Цюприк, 2023.

Науково-методична стаття.

Надійшла до редакції 20.11.2023.

Прийнято до публікації 13.12.2023.